

**BOSHLANG'ICH SINFDA O'QITISHNING ZAMONAVIY
TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI****Satvaldiyeva Dildora Tulyaganovna***Olmazor tumani 243-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotasiya: Mazkur maqolada o'quvchilarni o'qitishda maktabda va uyda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish metodlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: *Tovush, harf, o'quv, ta'lim, o'quvchi, qobiliyat, topshiriq interfaol texnologiya.*

Har bir o'quvchining harflarni qo'shib o'qib ketishi o'qituvchi va ota-onalarning oldilariga qo'ygan maqsadidir. O'qishning dastlabki kundan boshlab bolalarni ovoz chiqazib fikrlashga o'rgatishga harakat qilish kerak. Bu orqali o'quvchining faqat nutqi rivojlanib qolmasdan, uning fikrlari, o'z xatti-harakatlari va so'zalari uchun o'rtoqlari va o'z oldidagimas'uliyat hissi shakllanadi. O'z- o'zini tahlil qilish, o'z- o'ziga baho berish, o'quv-bilim faoliyatini yakka holda tartibga solish tuyg'usi rivojlanadi. Shuningdek, maktabdagi ish faoliyatimizning ilk kunlaridayoq o'quvchilarga materialni, yoki topshiriqni yetkazishni o'quvchilarning hammasini tushunib olishiga, sinfda har bir o'quvchi tushunib olgandan keyin keyin topshiriqlarni o'zlari mustaqil bajarganda qiynalmasliklariga erishiladigan tarzda bajarganda, qiynalmasliklarga erishiladigan tarzda tashkil etish kerak. Chunki, asosiy maqsadimiz o'quvchilarning bilimlarini tobora takomillashtirib, ularni barcha darslarda faol ishlashga jalb qilish, ta'lim olishga qiziqishni, fikrlashda mustaqillikni uyg'otishdir.

Bolani o'qishga o'rgatish harflar bilan emas, balki tovushlar bilan boshlanishi kerak. Bu tug'ilishdan eshitadigan tovushlar va harflar tovushlarni yozib olish vositasidir. Og'zaki so'zlardagi tovushlarni ajrata olishni, tovushlarni bo'g'inlarga birlashtirishni, so'zlarni bo'g'inlarga ajratishni o'rgangach, bola o'qishni osonlashtiradi.

Tovushlarni so'zlar bilan ajratishni o'rganish. O'quvchiga o'qishni o'rganish, biz bolani unli va undosh tovushlarni, undosh tovushlarni qattiq va yumshoq qilib ajratishga o'rgatishimizdan boshlanadi. Tovushlar o'z yo'llarida to'siqlarga duch kelmaydilar, ular faqat ovoz bilan hosil qilinadi, ularni kuylash, cho'zish mumkin. Tovush chiqarayotganda tishlar va lablarning o'zini tutishiga e'tibor bering. Agar ular to'siq qo'yishsa, u undoshdir. O'quvchiga oldin ikki harfli, unli harflardan boshlangan so'zlarni qo'shishni o'rgatish kerak. Buni amalga oshirish uchun bir so'z ayting va birinchi tovushni uzating, boshqalarga qaraganda balandroq va aniqroq talaffuz qiling. O'quvchini o'zingizdan keyin takrorlashga taklif qiling. U eshitgan so'zidagi birinchi

tovushni aniqlab, nomlashi kerak. O'qituvchi o tovushini cho'zib (o-o-o-o t) aytdi va qaysi tovushni cho'zib aytayotganini o'quvchilardan so'raydi. O'quvchilar o tovushini aytgach, uning xususiyatlari haqida savol-javob o'tkaziladi. O tovushli so'zlar o'ylab toptiriladi. Shundan so'ng o harfi kesma harfdan yoki rasmlil alifbodan ko'rsatiladi. Bunda o harfining shaklini esda olib qolishlariga alohida e'tibor beriladi. Masalan: ot, ol, osh, ish, in, il va hakoza....

O'quvchi to'g'ri qo'shib o'qiganda albatda uni barakalla to'g'ri topding deb taqdirlab turing. Agar o'quvchi bu harflarni bemalol qo'shib o'qisa so'ng uch harfli so'zlarni qo'shishni

o'rgatish zarur. Masalan: ko'k, ko'l, lab, ko'z, qo'l, qosh va boshqalar. Uch harflarni qo'shgan o'quvchiga to'rt harfli so'zlarni aytish kerak. O'qish murakkab fikrlash jarayoni. O'qishni o'zlashtirish uchun vaqt, kuch talab etiladi, shuning uchun hech qanday holatda bolani itarib yubormang, talablarni oshirib yubormang. Aks holda, bu faqat zarar etkazadi va doimiy o'rganishni istamasligiga olib keladi. Bola harflarni o'zlashtirganida, ularni jimgina taniydi, endi o'qish tezligi bilan shug'ullanish vaqti keldi. U bilan ishlashni boshlashdan oldin, hozirda bolangiz daqiqada qancha so'z o'qiyotganini yozib oling - bu taraqqiyotni kuzatishga yordam beradi. Kuniga 15 daqiqadan ko'p bo'lmagan mashg'ulotlarga ruxsat bering, shunda u charchashga vaqt topolmaydi va uning rivojlanishi va rivojlanishini qayd etadigan qo'zg'atuvchi daqiqalarni o'ylab topadi. O'quvchilar doimo o'z kuchiga va qobiliyatiga ishonirib turishga muhtojdirlar. Topshiriqlar muvaffaqiyatli bajarilishini ma'qullab turish, ruhshunoslar ta'biricha, o'qishga mayl uchun ijobiy asos yaratadi, yani o'qish istagi tug'iladi va barqarorlashadi. Ish yuritishda - har birimiz quvonamiz, shod va mamnun bo'lamiz.

Dars mashg'ulotlarida o'yin-topshiriqlarni takrorlash yoki mustahkamlash darslarida foydalanilsa ijobiy natija beradi. O'yin-topshiriqning qaysi bir turini tanlash darsning turiga, sinf o'quvchilarining o'yin-topshiriqlarni bajarishga o'rgatilganlik darajasi, ularning bilim saviyasi, mustaqil ijodiy ishlash imkoniyatlari, o'rganilganlarni xotirada tez tiklay olishi, ijodkorlikning qay darajada shakllanganiga ham bog'liq bo'lishi kerak. Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish esa ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topish, mustaqil o'rganish va fikrlash, tahlil qilish, hatto yakuniy xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxs rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Bugungi kunda ta'limda «Aqliy hujum», «Fikrlar hujumi», «Tarmoqlar» metodi, «Sinkveyn», «BBB», «Beshinchisi ortiqcha», «6x6x6», «Bahs-munozara», «Rolli o'yin», FSMU, «Kichik guruhlarda ishlash», «Yumaloqlangan qor», «Zigzag», «Oxirgi so'zni men aytay» kabi zamonaviy texnologiyalar qo'llanmoqda. Dars mashg'ulotlarida o'yintopshiriqlarni takrorlash yoki mustahkamlash darslarida foydalanilsa ijobiy natija beradi. O'yintopshiriqning qaysi bir turini tanlash darsning turiga, sinf o'quvchilarining o'yin-topshiriqlarni bajarishga o'rgatilganlik darajasi, ularning bilim saviyasi, mustaqil ijodiy ishlash imkoniyatlari, o'rganilganlarni xotirada tez tiklay olishi, ijodkorlikning qay darajada shakllanganiga ham bog'liq bo'lishi kerak.

Farzandingizni bo'g'inlarni tez va darhol o'qishga majburlamang. Uning uchun o'qish oson ish emas. Sabrli bo'ling, mashg'ulot paytida bolaga mehr va muhabbatni ko'rsating. Endi u har qachongidan ham muhimroq. Tinchlik va ishonchni namoyon eting, bo'g'inlarni, sodda so'zlarni, jummalarni qo'shishni o'rganing. Bola o'qish texnikasini o'zlashtirishi kerak. Bu jarayon uning uchun tez va qiyin emas. O'yin o'rganishni diversifikatsiya qiladi, zerikarli majburiyatni bekor qiladi va o'qish sevgisini uyg'otishga yordam beradi. O'qishni o'rganish jarayonida siz bolaning talaffuzini diqqat bilan kuzatib borishingiz kerak. So'zlarning oxirini to'g'ri o'qishga e'tibor bering, bola nima yozilganligini taxmin qilmasligi kerak, lekin so'zni oxirigacha o'qishi kerak.

Agar siz mashg‘ulotning dastlabki bosqichida bolaga bo‘g‘inlarni qo‘shiq aytishni o‘rgatgan bo‘lsangiz, endi buni amalga oshirish vaqti keldi. Bolaning so‘zlar orasida pauza qilishiga ishonch hosil qiling. Unga tinish belgilari nimani anglatishini tushuntiring: vergul, davr, undov va savol belgilari. Kichkintoy dastlab so‘zlar va jumlar orasidagi pazalar etarlicha uzoq bo‘lishiga imkon bering. Vaqt o‘tishi bilan u ularni tushunadi va qisqartiradi. Ushbu oddiy qoidalarga rioya qilib, siz bolangizni juda tez o‘qishga o‘rgatishingiz mumkin. Ifodali o‘qisda ovoz, nafas va nutq organlarning ishtiroki muhim rol o‘ynaydi. Ta’limda o‘quvchi shaxsini fikrlashga, o‘zgaralar fikrini anglash va shu fikrni og‘zaki hamda yozma shaklda savodli bayon eta olishga o‘rgatish masalasiga e’tibor qaratilgan bo‘lib, mustaqil fikrlaydigan, nutq madaniyati rivojlangan savodxon shaxsni kamol toptirish asosiy o‘rin egallaydi. Millatning turmush tarzi, madaniy yaratuvchanligi uning boy tarixiy merosi asosida o‘rganiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. F.I. Mardonova. Boshlang‘ich sinflarda ta’lim-tarbiyani takomillashtirish. Toshkent: 1998 yil.
2. www.ziyonet.uz.
3. www.kitobxon.com